

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 338.12.017

В.Д. МУСИЄНКО,
к.т.н., доцент, КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
І.Р. ІВАНОВ,

магістрант спеціальності «Економіка» КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

Перспективи оцінки соціально-економічного стану в умовах інноваційного розвитку України

У статті наведено методику оцінки соціально-економічного стану для України та запропоновано алгоритм визначення ключових чинників та факторів, які мають вплив на сучасний інноваційний розвиток країни. Розроблена економіко-математична модель, для відбору найвпливовіших факторів та чинників, які відображують найважливіші проблеми сучасної України.

Ключові слова: соціально-економічна політика, соціальна економіка, інновації, інноваційний розвиток, політичні ризики, сучасний економічний розвиток, експертний аналіз.

В.Д. МУСИЄНКО,
к.т.н., доцент, КЗУ ГВНЗ «КНЗУ імені Вадима Гетьмана»
І.Р. ІВАНОВ,

магістрант спеціальності «Економіка» КЗУ ГВНЗ «КНЗУ імені Вадима Гетьмана»

Перспективы оценки социально-экономического состояния в условиях инновационного развития Украины

В статье представлена методика оценки социально-экономического состояния для Украины и предложен алгоритм для определения ключевых факторов, которые имеют влияние на современное инновационное развитие страны. Разработана экономико-математическая модель, для отбора самых влияющих факторов, которые отображают самые важные проблемы современной Украины.

Ключевые слова: социально-экономическая политика, социальная экономика, инновации, инновационное развитие, политические риски, современное экономическое развитие, экспертный анализ.

Prospects for assessing the socio-economic situation in the context of Ukraine's innovative development

The article presents a methodology for assessing the social and economic situation in Ukraine and suggests an algorithm for determining the key factors that have an impact on the country's modern innovative development. An economic-mathematical model has been developed to select the most influential factors that reflect the most important problems of modern Ukraine.

Key words: *socio-economic policy, social economy, innovations, innovative development, political risks, modern economic development, expert analysis.*

Постановка проблеми. Сучасне соціально-економічне та інноваційне становище України характеризується збитковістю стратегічно важливих підприємств, суттєвою структурною деформацією вітчизняного виробництва, посиленням сировинної спрямованості експорту з незначною часткою доданої вартості, великою залежністю економіки від зовнішніх джерел енергоносіїв, істотним зменшенням національного багатства з одночасним прискоренням збільшення боргової залежності держави, посиленням диференціації соціально-економічного розвитку регіонів. Саме тому впровадження сучасної методології оцінки факторів впливу, не лише виявить існуючі проблеми, але й допоможе спрогнозувати та викоренити їх у майбутньому.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми інноваційного розвитку національної економіки було досліджено в працях таких науковців: Г.О. Андросчук, О.С. Бохма, І.Б. Жиляєв, І.М. Кобушко, І.В. Хорвак, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко, А.Ю. Юданов, О.В. Болдуєва, Е.І. Гусейнова та інші. Все ж багато питань залишаються не вирішеними, зазначені науковці не розкривали тему розвитку економіки під впливом різноманітних негативних факторів та впровадженню оцінки впливу цих факторів.

Мета статті – побудова методики визначення найвпливовіших факторів на соціально-економічний стан України.

Виклад основного матеріалу. Економічний розвиток країни відноситься до найважливіших понять макроекономічної науки. У навчальній літературі нерідко використовують термін «соціально-економічний розвиток», підкреслюючи тим

самим тісний зв'язок між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем країни.

Соціально-економічний розвиток – це процес безупинної зміни матеріального базису виробництва а також усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами, соціальними групами населення.

Соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, а періоди прогресу змінюються періодами регресу. Політичні і військові потрясіння, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи можуть призупинити розвиток економіки будь-якої країни, відкинути її на кілька десятиліть назад, а іноді привести і до остаточної загибелі.

Економічне зростання є однією з головних макроекономічних цілей будь-якої країни, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу в порівнянні із зростанням чисельності населення для підвищення рівня життя в країні.

Економічне зростання означає:

- збільшення реального ВВП (ЧВП або НД) в абсолютних вимірниках за певний проміжок часу;
- збільшення реального ВВП (ЧВП або НД) в розрахунку на душу населення;
- збільшення реального ВВП (ЧВП або НД) в розрахунку на одного зайнятого.

Існує дві складові економічного зростання: екстенсивна (коли збільшується кількість залучених у процес виробництва ресурсів) та інтенсивна (коли зростає їхня віддача або ефективність використання).

Зміни у світовому інноваційному середовищі зараз відбуваються в таких напрямках розвитку

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

науково–технічного прогресу. Основний напрям пов'язаний зі створенням економічного, фінансового і правового середовища для переважно інноваційного розвитку економіки.

Основна роль у цьому процесі належить державі. Конкурентоспроможний розвиток національної економіки припускає підтримку в динаміці ефективного законотворчого процесу й контроль процесів реалізації стратегічних пріоритетів державної політики. Інноваційні пріоритети національного господарства трансформуються під впливом НТП. Особливого значення набувають наукомісткі технології обробної промисловості та сфера послуг, частка яких на сьогодні становить у середньому більше половини ВВП провідних країн світу. Саме ці галузі забезпечують найвищі темпи зростання обсягів виробництва, зайнятості, інвестицій, зовнішньоторговельного обороту. Бурхливе зростання впливу науки й нових технологій на соціально–економічний розвиток цих країн докорінно змінило саму структуру світової економіки. Результатом стали структурні трансформації світового експорту на користь продукції високо – та середньотехнологічних галузей країн–лідерів.

Країни у сучасному світі змушені здійснювати пошук прийнятної моделі економічного розвитку, яка б забезпечувала національну конкурентоспроможність і орієнтувала національну економіку на довгострокове зростання. Невдачі та прорахунки на цьому напрямі призводять до перманентних кризових потрясінь та збільшення диференціації. [2]

Сучасне соціально–економічне та інноваційне становище України характеризується збитковістю стратегічно важливих підприємств, суттєвою структурною деформацією вітчизняного виробництва, посиленням сировинної спрямованості експорту з незначною часткою доданої вартості, великою залежністю економіки від зовнішніх джерел енергоносіїв, істотним зменшенням національного багатства з одночасним прискоренням збільшення боргової залежності держави, посиленням диференціації соціально–економічного розвитку регіонів. [3]

У країні відзначаються критично низька народжуваність і надмірно висока смертність, підвищення демографічної навантаженості на населення працездатного віку.

Спостерігається низький матеріальний рівень і якість життя громадян, зростання бідності, зна-

чне поширення практики протиправної діяльності суб'єктів господарювання, пов'язане з вкрай високим рівнем корупції і зловживань суб'єктів, наділених владними повноваженнями при виконанні ними державних функцій.

Зупиняється робота колись передових потужних підприємств, занепадають цілі галузі, практично зруйнована соціальна сфера, з карти України зникли вже сотні сіл і селищ, гинуть родоводи коріння України – село і селянство. Держава в особі центральних органів влади виявилася не здатною ефективно виконувати свої конституційні функції, що призводить до наростання апатії, деструктивним настроям і соціальної напруженості в суспільстві. [4]

Велику стурбованість вчених викликає сучасна світова фінансова криза, безпрецедентна за масштабами і глибині. На думку фахівців, вона продемонструвала кризу ідеології «ринкового фундаменталізму» «і ліберальної ідеї саморегулювання ринку, викликала необхідність докорінного переосмислення механізмів і моделей державного впливу на економічні та соціальні процеси. Найбільш відчутними проявами фінансової кризи в Україні вже стали: «параліч» платіжно–розрахункової системи та криза банківської ліквідності, зменшення доходів бюджету та валютних надходжень при значному накопиченні зовнішньої та внутрішньої заборгованості, прискорений спад виробництва, обсягів ВВП та інвестицій, скорочення імпорту та експорту, істотне зниження реальних доходів і рівня життя населення. За обсягами виробництва ВВП за неповний рік кризи Україна опустилася на рівень 2002–2003 рр.. А темп зниження цього узагальнюючого показника економічного стану країни в поточному році є безпрецедентним у новітній історії України. На рисунку 1. відображена динаміка зміни ВВП України протягом 14 років, у мільйонах доларів США.

На тлі такого різкого спаду економічної активності надходження в бюджет забезпечуються значною мірою узаконенням підвищених ставок непрямих податків і зборів та за рахунок критичного накопичення державного боргу. На рисунку 2 відображена динаміка зростання зовнішнього державного боргу України за останні десять років, у мільйонах доларів США.

Звичним явищем став неконтрольований і безпідставний ріст цін на енергоносії, споживчі товари та послуги, в той час як держава практично іг-

Рисунок 1. Динаміка зміни ВВП України протягом останніх 14 років

Джерело: [1]

Рисунок 2. Динаміка зміни суми державного боргу України

Джерело: [1]

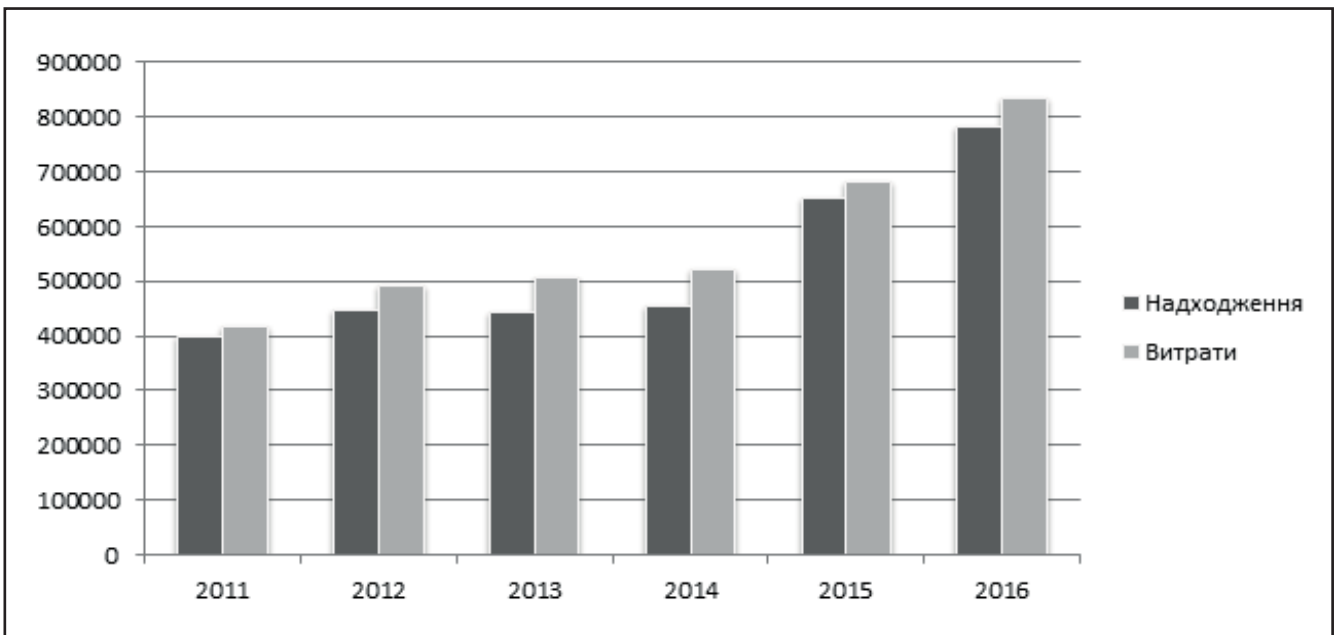

Рисунок 3. Надходження і витрати бюджету України 2011-2016 років

Джерело: [1]

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

норує виконання владних повноважень у сфері регулювання цін та антимонопольної політики. На рисунку 3 представлена гістограма, яка відображає надходження та витрати бюджету України за період 2011–2016 років.

У процесі трансформації політичної та економічної систем в Україні триває пошук ефективної моделі розвитку економіки. В розвинених країнах домінують змішані суспільства. У них взаємодіють ринок як засіб підвищення ефективності економіки і система коригування ринку як засіб досягнення оптимально справедливого розподілу доходів через структуру соціального законодавства.

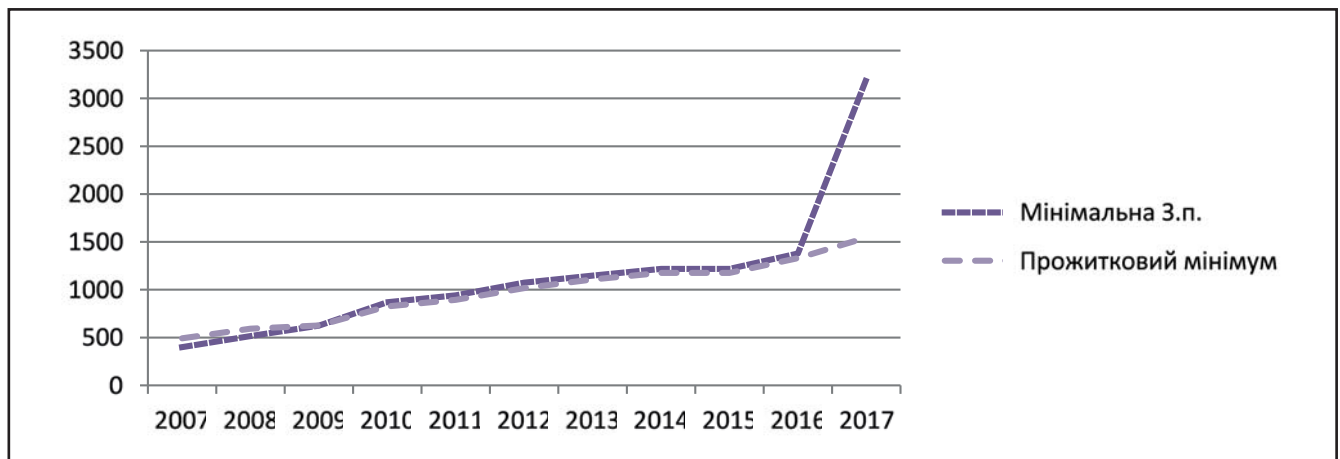
Низька ефективність державної інноваційної політики пояснюється недосконалістю та фрагментарністю існуючого законодавства, незадовільним виконанням прийнятих відповідних законів. Формування інноваційної інфраструктури відбувається повільно, безсистемно, без належного обґрунтування; при цьому відсутні чіткі розмежування завдань і повноважень у сфері реалізації інноваційної політики між центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Не отримує належної державної підтримки діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців.[4]

На низькому рівні реалізуються освітній та науковий потенціали, насамперед вищих навчальних закладів, у сфері інформаційно-комунікаційних високих технологій, а також інформаційні ресурси системи науково-технічної та економічної інформації, зокрема бази даних з питань технологій, науково-технічних досягнень. Всупереч законодавству щодо мораторію на приватизацію науково-дослідних і галузевих наукових інститутів, об-

сяги протиправного відчуження майна в цій сфері постійно зростають. Наукові установи втрачають власні приміщення, руйнуються наукові школи, знищується обладнання та інтелектуальна власність, процвітає рейдерство. Багато вчених і фахівців змушені виїжджати за межі України в пошуках роботи. На рисунку 4. зображено зіставлення мінімальної заробітної платні та прожиткового мінімуму за останні десять років.

Усвідомлення зовнішніх факторів суспільством не завжди призводить до прийняття адекватних заходів щодо їхнього усунення, тобто надзвичайний стан може стати нормою існування в умовах негативних зовнішніх факторів соціально-економічного розвитку суспільства. Створюється своєрідний вакуум соціального розвитку, коли спільнота не має відповідної політико-організаційної опори та стикається з національно-державним егоїзмом чи внутрішньопартійними суперечностями. Конкуренція та амбіції лідерів конфліктуючих інституцій поступово знижують вагомість безпеки на шкалі національних пріоритетів. Парадоксом є те, що найбільш загрозливі ситуації не тільки не прораховують, а навіть не беруть до уваги. Загроза настає, але не факт, що вона обернеться превентивною політикою подолання ризику. Одночасно з розривом між бажаним та реальним станом речей виникає вакуум політичної компетентності та інституціональності. Тому дуже важливим є постійний моніторинг внутрішньо- та зовнішньополітичної ситуації і як наслідок – проведення глибокого аналізу можливостей настання політичних ризиків у соціальному розвитку.

Методика оцінки полягає у:

Рисунку 4. Зіставлення мінімальної заробітної платні із прожитковим мінімумом

Джерело: [1]

- виборі можливих факторів впливу та їх фракціонуванні;

- оцінці впливу вагомості того, чи іншого фактору шляхом використання експертного аналізу;

- проведенні тесту адекватності моделі (перевірка наявності зв'язку між факторами та перевірка узгодженості думок експертів);

- виокремленні та аналізу найвагоміших факторів за думкою експертів.

Політичний ризик є вірогідністю настання негативних для суб'єкта політики явищ, що мають своїм джерелом прийняття рішень, відхилення від початкової мети чи іншу політичну діяльність.

У явищі політичного ризику можна виокремити такі основні елементи:

- можливість відхилення від припустимої політичної мети, заради якої здійснюється обрана альтернатива політичного рішення щодо соціально–економічного розвитку;

- імовірність отримання бажаного результату політичної діяльності;

- невпевненість у досягненні поставленої політичної мети;

- можливість настання несприятливих наслідків (матеріальний або фізичний збиток, захворювання, смерть тощо) при здійсненні тих чи інших політичних дій в умовах невизначеності для суб'єкта політичної діяльності, який іде на ризик;

- матеріальні, екологічні, морально–ідеологічні та інші втрати, пов'язані із здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи;

- очікування небезпеки, невдачі внаслідок вибору альтернативи та її реалізації. Саме ці елементи є сутністю політичного ризику, щодо соціального розвитку.

І тому політичні ризики є одним із найважливіших факторів впливу на соціально економічний та інноваційний розвиток в цілому.

Але, на сьогодні в Україні відсутня система моніторингу, оцінки та аналізу політичних ризиків тих чи інших факторів, які впливають на внутрішнє становище в державі, зовнішні відносини та на місце в міжнародних рейтингових системах загалом. Відсутність чіткого механізму аналізу ризиків у соціально–економічному напрямку залишає нашій державі тільки позицію об'єкта досліджень політичних ризиків. На нашу думку, за інших умов, коли б в Україні було вироблено та напрацьовано базу для чіткого і якісного інструментарію дослідження ризиків, ми отримали

б можливість стати суб'єктом, який самостійно здатний управляти як внутрішньодержавними, так і регіональними соціально–економічними та інноваційними процесами розвитку.[5]

Сучасні умови розвитку соціально–економічної та політичної систем, вихід на світову арену нових «політичних акторів» зумовлює проведення аналізу політичних ризиків в більш об'єктивних та конкретних рамках. Перш за все вагомим фактором аналізу є якість інформації. Параметри, які її характеризують, повинні відповідати таким вимогам:

- вірогідність (коректність) інформації – міра наближеності інформації до першоджерела або точність передачі інформації;

- об'єктивність інформації – міра відображення інформацією реальності;

- однозначність;

- порядок інформації – кількість передатних ланок між першоджерелом і кінцевим користувачем;

- повнота інформації – відображення вичерпного характеру відповідності отриманих даних цілям збору;

- релевантність – ступінь наближеності інформації до суті питання чи ступінь відповідності поставленому завданню;

- актуальність інформації (значущість) – важливість інформації для оцінки ризику;

- вартість інформації.

Збір інформації у ході проведення аналізу ризику в Україні є чи не найвищою ланкою у процесі дослідження політичного ризику загалом. Це пов'язано з особливостями політичного та територіального поділу держави, з соціально–економічним, інноваційним та культурним розвитком кожного з них, кількістю інвесторів, підприємств, розміром державної допомоги. Треба наголосити на необхідності введення як спільних індикаторів (у разі базового аналізу ризику), так і індивідуальних – для кожного окремого регіону (в рамках повного аналізу). Залежно від наявності тих чи інших чинників ситуація в кожному районі може бути іншою.

Для якісного аналізу політичних ризиків в Україні варто брати до уваги таке:

- 1) в Україні має місце неоднорідність суспільно–політичного середовища, суспільних настроїв та соціальних груп;

- 2) можна спостерігати відсутність загальнонаціональної системи моніторингу соціального та інноваційного розвитку;

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

3) досить складною є регіональна специфіка України;

4) наявність внутрішніх та зовнішніх конфліктів та боргів;

5) Україна досі залишається транзитною державою (країною перехідного типу), а тому ризики є невід'ємним атрибутом політичної системи. [5]

Для дослідження було запропоновано систему для оцінки впливу різних факторів, яка представлена нижче, за критерієм значущості.

Побудована система містить десять видів політичних ризиків, які поділяються на три групи:

- внутрішні чинники політичного ризику;
- зовнішні чинники політичного ризику;
- ознаки політичного ризику.

До внутрішніх чинників відносяться шість індексів:

– роздрібність та проблематика в основному державному апараті;

– менталітет, в тому числі ксенофобії, націоналізм, корупція, кумівство, готовність до компромісу та інше.

– фракціонування з мови, етнічної або соціальних умов, в тому числі населення, релігійних груп і влади цих фракцій;

– соціальні умови для населення, релігійних груп і влади цих фракцій, щільність і розподіл багатства;

– обмежувальні (примусові) заходи, необхідні для утримання влади;

– організація і використання армії для підтримки радикального уряду;

До зовнішніх чинників відносяться два індекси:

– залежність від і / або важливість для ворожо-налаштованої держави;

– наявність боргових зобов'язань.

До ознак політичного індексу належать останні два індекси:

– соціальні конфлікти: пікети, демонстрації, страйки;

– нестабільність, що виявляється в неконституційних змінах і партизанських війнах.

На основі цих індексів проводиться опитування, у якому приймає участь десять експертів. Кожен експерт має оцінити вплив кожного індексу за шкалою від 0 до 7, де 0 це найвищий рівень проблеми на думку експерта, 7 – проблема на думку експерта відсутня. Кожен експерт надає додатково від 1 до 3 балів за сприятливі умови для ведення бізнесу.

Максимальна оцінка, яка може бути виставлена експертом – 100 балів. Мінімальна 0 балів. Трактуються загального ризику та набуття ним можливих значень в певних діапазонах представлено у таблиці.

Далі, враховуючи наведені рекомендації та дану методичку треба провести опитування серед обраної експертної групи про вплив політичних ризиків на економіку та тенденції розвитку України.

Після отриманих результатів, треба перевірити отриману модель на адекватність. Для перевірки достовірності отриманих результатів опитування та узгодженості думок експертів пропонується застосувати методичку узагальнення оцінок. Для цього треба використати коефіцієнти конкордації Спірмена і Кенделла [6].

Розрахунок коефіцієнту Спірмена, вказує на втрату інформації при опитуванні та компетентність експертів взагалі.

Розрахунок коефіцієнту конкордації Кенделла вказує на ступінь узгодженості думок експертів.

Після аналізу моделі на адекватність, треба визначити найважливіші фактори політичного ризику, які впливають, на соціально-економічний та інноваційний розвиток країни. Для цього розрахуємо вагу кожного фактору по відношенню до інших. Використовуючи формулу [1], до початкової таблиці перетворюємо її на таблицю рангів. Знаходимо су-

Значення рівнів загального ризику

Шкала оцінки(бали)	Значення рівня
70–100	Політичні зміни не призведуть до серйозних несприятливих умов для бізнесу. Яких-небудь серйозних соціально-політичних безладів не очікуються.
55–69	Політичні зміни серйозно несприятливі для бізнесу відбулися в минулому, але при конкретній владі та уряді протягом прогнозованого періоду мають низьку ймовірність введення таких змін. Деякі демонстрації і страйки мають високу ймовірність виникнення.
40–54	Політичні події серйозно несприятливі для бізнесу, існують або можуть відбутися протягом прогнозованого періоду. Основні соціально-політичні заворушення, в тому числі стійкий заворушення, мають високу ймовірність періодичної появи.
0–39	Політичні умови строго обмежують бізнес-операцій. Можлива втрата активів від масових заворушень і заколотів. Перешкоди є частиною повсякденного життя.

му за рядком та суму усіх отриманих сум. Потім ділимо суму кожного рядка, на загальну суму.

$$s_{ij} = x_{\max} - x_{ij} \quad (1)$$

де s_{ij} – кінцеве значення рангу;

x_{\max} – максимальне значення рядку;

x_{ij} – фактичне значення рядку.

Впорядкуємо дані у порядку зростання. Чим більше значення рангу, тим впливовішим є політичний ризик та навіпаки.

Обрані ризики аналізуються та надаються певні рекомендації, щодо запобігання або зменшення впливу того чи іншого фактору.

Висновки

На сьогодні в Україні запропонована система моніторингу, оцінки та аналізу політичних ризиків тих чи інших факторів, які впливають на внутрішнє становище в державі, зовнішні відносини та на місце в міжнародних рейтингових системах загалом. Впроваджений чіткий механізм аналізу ризиків у соціально–економічному напрямку залишає нашій державі передову позицію об'єкта для досліджень політичних ризиків.

Запропонована модель оцінки містить 10 впливових факторів та спрямована на визначення, надання оцінки та подолання зовнішніх та внутрішніх негативних факторів, з якими може стикнутися держава на дорозі свого соціально–економічного та інноваційного розвитку.

Виокремленні ризики аналізуються та надаються певні рекомендації, щодо запобігання або зменшення впливу того чи іншого фактору.

Наведена методика оцінювання, дозволить визначити та запобігти виникненню політичних ризиків та зменшити вплив негативних факторів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Економічне зростання та економічний розвиток. Джерела та фактори економічного зростання [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/12.htm

3. Сучасне соціально–економічне становище України [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrefs.com.ua/204517-Sovremennoe-social-no-ekonomicheskoe-polozhenie-Ukrainy.html>

4. Староста М. Методологія аналізу політичних ризиків в Україні / М. Староста, О. Шурко. // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2013. – С. 63.

5. Мусієнко В.Д. Формування регіональних інноваційних стратегій / В.Д. Мусієнко, О.В. Тузніченко. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015р. – №3(166).– с.74–77.

6. Руденко В.М. Математична статистика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.